

Innovation som särart och mervärde i idéburen välfärd

Malin Lindberg

Malin Lindberg, professor i genus och teknik, Luleå tekniska universitet.
Gästprofessor i social innovation, Malmö universitet. Affilierad professor vid Centrum för
civilsamhällsforskning, Marie Cederschiöld högskola, Stockholm.
E-post: malin.lindberg@mchs.se

Innovation är ett förväntat mervärde i idéburen välfärd, i betydelsen av nytänkande sätt att möta behov och utmaningar i det svenska välfärdssystemet. I denna artikel presenteras en studie av dokument från offentliga och idéburna aktörer för att bringa klarhet i sådana förväntningar. Där framhålls idéburna förslag till nutida välfärdstjänster som hemtjänst och barnavårdscentraler, samt förväntningar om fortsatta idéburna initiativ för att möta behov som förbisetts av offentliga och kommersiella aktörer. Det föreslås bland annat reserverat deltagande i upphandlingar och valfrihetssystem, vilket kan underlätta för idéburna aktörer att fungera både som innovatör/föregångare och som komplement/ersättning till offentlig välfärdsverksamhet. Däremot är det mer osäkert om det skapar tillräckligt goda förutsättningar för att tillvarata de sociala mål och medel som ligger till grund för innovation som särart och mervärde i idéburen välfärd.

Innovation is expected to provide a distinct and added value in non-profit welfare, in the sense of novel ways of meeting needs and challenges in the Swedish welfare system. This article presents a study of documents from the public and non-profit sectors to bring clarity to these expectations. The documents highlight non-profit origins of public welfare services such as home care and childcare centers, and expectations of continued initiatives to meet needs overlooked by public and commercial actors. Proposed measures of reserved participation in public procurement could enable non-profit actors to function both as innovators/forerunners and as complements/replacements in relation to public welfare. It is however uncertain if this provides enough space for the social aims and means of innovation as a distinct feature and added value in non-profit welfare.

Inledning

Idéburna organisationer har under en lång tid spelat en viktig roll i välfärden och har varit föregångare för sådant som i dag tillhör välfärdens kärna. De idéburna organisationerna har även fortsatt att identifiera och möta behov som varken offentliga eller kommersiella aktörer förmår fånga upp, vilket gör dem till viktiga innovatörer i välfärden.¹

Citatet ovan, som är hämtat från propositionen om idéburen välfärd, illustrerar de politiska uppfattningar som finns om att idéburna organisationer bidrar till välfärdsområdet² i egenskap av innovatörer och föregångare. Även i de nationella överenskommelser som ingåtts mellan offentliga och idéburna aktörer sägs den idéburna sektorn – även kallad civilsamhället – vara en resurs för att utveckla välfärden.³ Civilsamhällets nystartsgrupp för ett nytt samhällskontrakt (Nysta) – som leds av fem nationella paraplyorganisationer och en högskola⁴ – framhåller i sin tur att innovation i idéburna sektorn kan bidra till att möta välfärdens utmaningar.⁵

Innovation kan därmed sägas vara ett förväntat mervärde i idéburen välfärd, i bemärkelsen att det anses kunna bidra med samhällsnytta i välfärdsverksamhet som bedrivs av organisationer som har ett allmännyttigt och oegennyttigt huvudsyfte.⁶ Genom begreppet idéburen särskiljs detta från välfärdstjänster i offentlig sektor och näringsliv, vilket tyder på att det även finns förväntningar på viss särart som just de idéburna organisationerna antas besitta. I den nämnda propositionen, och den utredning som föregick den, avgränsas fokuset till idéburen välfärdsverksamhet som är offentligt finansierad, det vill säga som utförs inom ramen för offentlig upphandling, valfrihetssystem eller statliga och kommunala bidrag.⁷ Villkoren för sådan finansiering sägs samtidigt kunna begränsa utrymmet för innovation i idéburna sektorn.⁸

Men vad menas egentligen med innovation i detta sammanhang? Vilka mervärden förväntas innovation kunna bidra med i idéburen välfärd? Vilka förställningar om särart hos idéburna organisationer baseras dessa förväntningar på? Och hur ser förutsättningarna ut för dessa organisationer att bidra med sådana mervärden? Här söks svar på dessa frågor i syfte att bringa klarhet i de

1. Prop. 2021/22:135, sid 12

2. Med välfärdsområdet avses här verksamheter inom hälso- och sjukvård, hälsofrämjande, social omsorg, utbildning, arbetsmarknad, integration och inkludering, se Prop. 2021/22:135, sid 15.

3. Regeringens skrivelse 2008/09:207, Regeringsbeslut 2018-02-01

4. Civos, Famna, Forum, Fremia, Giva Sverige, Marie Cederschiöld högskola (då Ersta Sköndal Bräcke högskola)

5. Nysta 2021

6. Gavelin et al. 2010, Henrekson & Neubeck 2022, Hultén & Wijkström 2006, Prop. 2021/22:135, SOU 2019:56

7. Prop. 2021/22:135, SOU 2019:56

8. Lundgaard Andersen et al. 2016, Nysta 2021, Segnestam Larsson 2019

uppfattningar som finns bland offentliga respektive idéburna aktörer vad gäller innovation som särart och mervärde i idéburen välfärd. För att ge en bild av offentliga aktörers framställningar av detta studeras propositionen om politiken för det civila samhället från 2009⁹, propositionen om idéburen välfärd från 2022¹⁰, samt den offentliga utredningen om idéburna aktörer i välfärden från 2019¹¹. Dessa dokument skiljer sig från varandra på så sätt att propositionerna uttrycker den dåvarande regeringens politiska vilja, medan utredningen presenterar sammanställda kunskaper och perspektiv inom en viss sakfråga på uppdrag av regeringen. För att på motsvarande sätt ge en bild av idéburna aktörers framställningar studeras Nystas rapport från 2021¹² som presenterar slutsatser och förslag från en bredd av civilsamhällesaktörer för att stärka samhällskontraktet, demokratin och välfärden. Dessutom studeras den nationella överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting¹³ från 2008¹⁴ som ger en bild av parternas gemensamma visioner och principer för sitt samspel inom områdena social omsorg, hälso- och sjukvård, samt ekonomisk trygghet.¹⁵

Innovation i välfärden och idéburna sektorn

Även om merparten av svensk och internationell forskning om innovation fokuserat på teknik och näringsliv har det akademiska intresset för innovation i idéburna sektorn ökat påtagligt på senare år.¹⁶ Parallellt har innovation inom välfärdsområdet studerats allt mer, ofta med fokus på offentlig sektor men även på relationen till idéburen sektor.¹⁷ Detta kan ses som en del i en allmän trend där innovation ses som ett sätt att tackla komplexa samhällsutmaningar och uppnå de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.¹⁸ Med innovation avses utveckling av nya produkter, tjänster, metoder m.m. som även implementeras och skapar nytta i samhället.¹⁹ I relation till välfärdsområdet och idéburna sektorn talas det ofta om social innovation, som avser innovation med sociala mål och medel, där det huvudsakliga syftet är att förbättra människors livsvillkor genom nya sociala praktiker, relationer och strukturer.²⁰

9. Prop. 2009/10

10. Prop. 2021/22:135

11. SOU 2019:56

12. Nysta 2021, sid 1

13. Numera Sveriges Kommuner och Regioner

14. Regeringens skrivelse 2008/09:207

15. Utgiftsområde 9 (Hälsovård, sjukvård och social omsorg), 10 (Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning), 11 (Ekonomisk trygghet vid ålderdom) och 12 (Ekonomisk trygghet för familjer och barn)

16. Se t.ex. Anheier et al. 2019, Lindberg 2021, Lindberg & Nahnfeldt 2017, Lundgaard Andersen et al. 2016

17. Se t.ex. Anheier et al. 2019, Martinelli 2013, Osborne & Brown 2012, Rønning & Knutagård 2015

18. Bonnedahl et al. 2022, Mulgan & Pulford 2010

19. Benner 2005, Fagerberg et al. 2005

20. Anheier et al. 2019, Lindberg 2021, Mulgan & Pulford 2010, Rønning & Knutagård 2015

Sådana sociala mål och medel utgör grunden för den särart och det mervärde som idéburna organisationer förväntas bidra med när det gäller innovativ utveckling inom välfärdsområdet²¹ – i bemärkelsen av adderad samhällsnytta utifrån egenskaper som just idéburna aktörer antas besitta, till skillnad från näringsliv och offentlig sektor.²² Innovationsförmågan hos idéburna organisationer bedöms exempelvis bero på deras sociala behovsorientering, det vill säga deras inriktning på att identifiera, artikulera och adressera eftersatta sociala behov.²³ Till detta bidrar deras dubbla roller som röstbärare för olika intressen respektive utförare av aktiviteter och tjänster.²⁴ Deras lokala förankring och medborgerliga engagemang sägs också bidra, där inte minst frivilligarbetares drivkrafter, erfarenheter och kompetenser ses som en källa till innovation.²⁵ Idéburna aktörer sägs även vara friare att utveckla och testa nya arbets sätt i och med att de tillhör en samhällssektor som bedöms vara mindre byråkratisk än offentlig sektor och mindre vinstorienterad än privat sektor.²⁶

Samtidigt visar forskning att innovationsförmågan varierar mellan olika organisationer.²⁷ Vissa är stora och stelbenta, eller rent utav konservativa och bakåtsträvande. Andra saknar tid och resurser för annat än sina befintliga verksamheter eller håller fast vid traditionella perspektiv och angreppssätt av andra skäl. Dessutom kan villkoren för offentliga bidrag och ersättningar till idéburna organisationer begränsa utrymmet för innovation, genom öronmärkning för vissa ändamål, korta tidshorisonter, tajta budgetramar och omfattande administrationskrav.²⁸ Utrymmet för innovation påverkas även av samhällets övergripande rollfördelning inom välfärdsområdet, som kallats för välfärdsregim eller samhällskontrakt.²⁹ I den välfärdsstat som byggdes upp i Sverige från 1930-talet och framåt stod främst stat och kommun för utförandet av välfärds-tjänster, medan idéburna organisationer hade en mer marginell och kompletterande roll.³⁰ På 1980-talet började denna rollfördelning förändras som en följd av nedskärningar, avreglering och utkontraktering i offentliga sektorn, vilket ökade utrymmet för icke-statliga utförare av välfärdstjänster. Andelen idéburna utförare har dock förblivit relativt låg, bland annat då priskonkurrens ofta prioriterats i offentlig upphandling på bekostnad av den särart och de mervärden som idéburna aktörer antas kunna bidra med.³¹

21. Anheier et al. 2019, Lindberg & Nahnfeldt 2017

22. Gavelin et al. 2010, Hultén & Wijkström 2006

23. Anheier et al. 2019

24. Anheier et al. 2019, Lindberg 2021, Lindberg & Nahnfeldt 2017

25. Anheier et al. 2019, Davies & Simon 2012, de Wit et al. 2019

26. Anheier et al. 2019, Lindberg 2021, Lindberg & Nahnfeldt 2017, Smith 2021/1973

27. Amnå 1995, Anheier et al. 2019, Gavelin et al. 2010, Lindberg & Nahnfeldt 2017, Smith 2021/1973

28. Anheier et al. 2019, Lindberg 2021, Lundgaard Andersen et al. 2016

29. Anheier et al. 2019, Brandsen et al. 2016, Esping-Andersen 1990, Lindberg et al. 2022, Wijkström 2012

30. Ibid

31. Nachemson-Ekwall 2021, Segnestam Larsson 2019

Rollfördelningen kan förstås utifrån tidigare forskning som visar att idéburna verksamheter kan fungera som föregångare och alternativ, eller som komplement och ersättning, till den offentliga välfärden.³² Även om innovation är mest uppenbart kopplat till det förstnämnda, kan även det sistnämnda ge utrymme för innovation.³³ Till exempel har innovation urskilts som särart och mervärde i idéburen välfärdsverksamhet som utförs på offentligt uppdrag, det vill säga som komplement och ersättning.³⁴ Även om det inte definieras vad som avses med innovation i detta sammanhang, kopplas det till pionjärverksamhet, utveckling, kreativitet, flexibilitet och entreprenörskap. Dessutom diskuteras relationen mellan innovation och kvalitet, som dels ses som ömsesidigt förstärkande i termer av ”quality innovation”, dels som ömsesidigt uteslutande i offentliga upphandlingar av välfärdstjänster där detaljerade kravspecifikationer begränsar utrymmet för innovation.³⁵ Relationen till brukarmedverkan och brukarinflytande i idéburen välfärd diskuteras också, som både bedöms bidra till och underlättas av innovation.³⁶

Framställningar av innovation i idéburen välfärd

Vilka förväntningar finns då på innovation som särart och mervärde i idéburen välfärd bland offentliga respektive idéburna aktörer? I detta avsnitts urskiljs vad som menas med innovation i detta sammanhang, vilka mervärden det förväntas bidra med, vilken särart det antas bygga på, samt förutsättningarna för idéburna organisationer att bidra med detta.

Betydelser av innovation

I den offentliga utredningen om idéburna aktörer i välfärden sägs att innovation i detta sammanhang kan handla om nya former av välfärdstjänster.³⁷ I Nystas rapport sägs det kunna handla om nya metoder, tjänster, verksamheter eller förhållningssätt som möter samhällets utmaningar inom välfärd, demokrati, klimat m.m.³⁸ Det sägs där även handla om ”social innovation för att möta de målgrupper som av olika skäl fallit igenom väven” och ”nya innovativa och praktiska metoder för att värna de mänskliga rättigheterna”.³⁹ I överenskommelsen inom det sociala området mellan offentliga och idéburna aktörer sägs att det

32. Blennberger 1993

33. Lindberg et al. 2022

34. Gavelin et al. 2010, Pestoff 2012, Segnestam Larsson 2019

35. Broms et al. 2019, Segnestam Larsson 2019

36. Pestoff 2012, Segnestam Larsson 2019

37. SOU 2019:56

38. Nysta 2021

39. Ibid, sid 41 och 113

kan handla om nytänkande och alternativa metoder för att utveckla välfärden, samt nya lösningar för att bryta socialt utanförskap.⁴⁰

Flera praktiska exempel på innovationer i idéburen välfärd ges från både offentliga och idéburna aktörers sida. I den offentliga utredningen om idéburna aktörer i välfärden nämns barnavårdscentraler, folktandvård, kolloverksamhet, studiecirkel, skollunch, samt tjej- och kvinnojourer.⁴¹ Även i propositionen om politiken för det civila samhället nämns studiecirkel som ”en viktig social innovation som skapades inom Folk rörelsesverige 1902”.⁴² I Nystas rapport ges förskola, mödravård och hemtjänst som exempel på att en ”stor del av vår generella välfärd bygger på idéburen innovation”.⁴³ Där sägs även att varje ny idéburen organisation kan ses som en innovation, då den ”fyller ett behov som inte har tillgodosetts”.⁴⁴

Dessutom framhålls att det svenska välfärdssystemet delvis har sitt ursprung i idéburna sektorns innovationer. I propositionen om idéburen välfärd sägs idéburna organisationer ha ”varit föregångare för sådant som i dag tillhör välfärdens kärna” och att de ”under en lång tid spelat en viktig roll i välfärden”.⁴⁵ I den föregående utredningen om idéburna aktörer i välfärden anges att: ”Många av välfärdsstatens institutioner har rötter i verksamheter som en gång utvecklades av föreningar eller trossamfund”.⁴⁶ I Nystas rapport sägs att ”en stor del av vår generella välfärd bygger på idéburen innovation”.⁴⁷ Där sägs även att det var ”de samlade ansträngningarna hos hundratusentals svenskar i frikyrkor, nykterhetsrörelse, arbetarrörelse och partiväsande som ledde fram till det demokratiska genombrottet för hundra år sedan”.⁴⁸

Innovation som särart och mervärde

I propositionen om idéburen välfärd sägs idéburna organisationer vara viktiga innovatörer i välfärden eftersom de kan ”identifiera och möta behov som varken offentliga eller kommersiella aktörer förmår fånga upp”.⁴⁹ I den föregående utredningen om idéburna aktörer i välfärden sägs dessa kunna bidra med ”helt nya typer av tjänster, insatser eller lösningar som inte finns hos varken offentliga eller kommersiella aktörer.”⁵⁰ De sägs även kunna ”tillhandahålla nya former

40. Regeringens skrivelse 2008/09:207

41. SOU 2019:56

42. Prop. 2009/10:55, sid 26

43. Nysta 2021, sid 57

44. Ibid

45. Prop. 2021/22:135, sid 12

46. SOU 2019:56, sid 13

47. Nysta 2021, sid 67

48. Ibid, sid 57

49. Prop. 2021/22:135, sid 12

50. SOU 2019:56, sid 14

av välfärdstjänster innan de kommit att i större skala utföras av det offentliga”, vilket anses bidra till välfärdsstatens utveckling.⁵¹ I Nystas rapport motiveras behovet av innovation med att dagens teknik och praktik inte räcker till för att klara de utmaningar som finns inom välfärdsområdet.⁵²

I den tidigare propositionen om politiken för det civila samhället härleds mervärdet av innovation till en mångfald av utförare i välfärden.⁵³ Deras ”olika värdemässiga och metodologiska utgångspunkter” sägs ge människor möjlighet att välja mellan flera alternativ, i ”samspel med samhällsutvecklingen och människors behov”.⁵⁴ Att mångfald ger valfrihet framhålls även i överenskommelsen inom det sociala området mellan offentliga och idéburna aktörer.⁵⁵ Där anges att en större mångfald av utförare, med nytänkande och alternativa metoder, kan bidra till att vidareutveckla välfärden och presentera ”olika lösningar för att bryta ett socialt utanförskap”.⁵⁶ Även i Nystas rapport understryks vikten av ”en mångfald av aktörer som kan möta en mångfald av behov”.⁵⁷ Mångfald sägs där även bidra till samhällets resiliens mot kriser då det ger ”beredskap för att möta framtidens okända möjligheter och problem”.⁵⁸

Den mångfald som efterfrågas i de studerade dokumenten handlar framför allt om att öka antalet idéburna utförare i välfärden. I överenskommelsen mellan offentliga och idéburna aktörer anges att där ”många idéburna verksamheter får växa, skapas utrymme för innovation” då de utgör ”en resurs för att utveckla välfärden”.⁵⁹ I propositionen om politiken för det civila samhället sägs det vara ”uppenbart” att den idéburna sektorn har stor betydelse för att främja innovationer, kreativitet, tillväxt och sysselsättning.⁶⁰ I den senare propositionen om idéburen välfärd framhålls nyttan av att ”dra nytta av de idéburna organisationernas kompetens, erfarenhet och andra resurser”.⁶¹ Detta specificeras ytterligare i den föregående utredningen om idéburna aktörer i välfärden, där det anges vara viktigt för kommuner och myndigheter att ”dra nytta av de resurser och den potential som finns i den idéburna sektorn” med avseende på frivilligarbete, lokaler, expertis, förtroende och innovationskraft.⁶² I Nystas rapport sägs idéburna aktörer bidra med nya lösningar på människors ”verkliga behov”.⁶³

51. SOU 2019:56, sid 408

52. Nysta 2021

53. Prop. 2009/10:55

54. Ibid, sid 60

55. Regeringens skrivelse 2008/09:207

56. Ibid, sid 24

57. Nysta 2021, sid 41

58. Ibid, sid 28

59. Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 24 och 12

60. Prop. 2009/10:55, sid 85

61. Prop. 2021/22:135, sid 1

62. SOU 2019:56, sid 381

63. Nysta 2021, sid 72

Förutsättningar för innovation

I Nystas rapport konstateras att ”en oproportionerlig liten andel” av Sveriges innovationsstöd riktas till idéburna sektorn.⁶⁴ För att till fullo kunna dra nytta av idéburna sektorns innovationskraft efterfrågas där ”ökade satsningar på civilsamhället inom många områden, med ett första fokus på att undanröja strukturella hinder”.⁶⁵ Det anses även krävas ”mindre detaljstyrning och mer frihet” för att innovation och långsiktighet ska kunna samexistera i idéburna verksamheter. Ökad rörelsefrihet ses som en förutsättning för att idéburna insatser ska kunna möta ”målgruppens föränderliga behov” och utvecklas ”på ett trovärdigt sätt gentemot de målgrupper man har att nå”.⁶⁶ I överenskommelsen mellan offentliga och idéburna aktörer sägs ”en god samhällsutveckling” förutsätta ett ”gott samspel mellan offentlig sektor och civilt samhälle”.⁶⁷

I den offentliga utredningen om idéburna aktörer i välfärden sägs att deras innovationskraft kan frigöras genom offentliga medel till idéburen välfärd.⁶⁸ I enlighet med detta syftar förslagen i den efterföljande propositionen om idéburen välfärd till att ”öka möjligheterna för idéburna organisationer att tillhandahålla offentligt finansierade välfärdstjänster”.⁶⁹ Förslagen handlar bland annat om att det ska gå att reservera rätten att delta i en offentlig upphandling eller ett valfrihetssystem för idéburna organisationer. Samtidigt konstateras i den föregående utredningen att offentlig upphandling kan ”minska kreativiteten och hämma innovation”.⁷⁰ Detta eftersom beställaren, det vill säga stat eller kommun, då bestämmer över vad utföraren, det vill säga idéburna organisationer, ska göra och på vilket sätt. I Nystas rapport sägs att idéburna aktörer därmed ”riskerar att reduceras till tjänsteleverantör som inte kan utveckla sin potential eller utgå från invånarnas behov”.⁷¹ Där sägs även att priskonkurrensen i upphandlingar ”kan leda till underbud mot lägsta pris som ytterst drabbar brukarna”.⁷²

För att förbättra förutsättningarna för innovation i idéburen välfärd föreslås alternativa finansierings- och samverkansformer mellan offentliga och idéburna aktörer. Bland annat ses idéburet offentligt partnerskap (IOP) som en framkomlig väg, från både offentliga och idéburna aktörers sida. IOP sägs ha ”förutsättningar att skapa nya och mer innovativa samarbeten mellan offentliga myndigheter och idéburna aktörer” i utredningen om idéburna aktörer i

64. Nysta 2021, sid 122

65. Ibid, sid 68

66. Ibid, sid 34

67. Regeringens skrivelse 2008/09:207, sid 14

68. SOU 2019:56

69. Prop. 2021/22:135, sid 1

70. SOU 2019:56, sid 92

71. Nysta 2021, sid 34

72. Ibid, sid 62

väl-färden.⁷³ Däremot föreslås ingen lagreglering av IOP i den efterföljande propositionen om idéburen välfärd, som efterfrågas från idéburna aktörer i Nystas rapport.⁷⁴ I samma rapport förespråkas även innovationsupphandling, sociala investeringar, samt mer långsiktig och friare offentlig finansiering, för att skapa förutsättningar för nytänkande, verksamhetsutveckling och social innovation i idéburna verksamheter.⁷⁵

Diskussion om förväntningar och begränsningar

Genomgången av dokumenten bekräftar att det finns stora förväntningar från både offentliga och idéburna aktörers sida på att välfärdens utmaningar ska kunna mötas genom innovation, i linje med den allmänna trenden av innovation som ett sätt att tackla samhällsutmaningar och nå de globala hållbarhetsmålen. Däremot saknas uttryckliga definitioner av vad som menas med innovation, även om det i dokumenten talas om nya metoder, tjänster, verksamheter och förhållningssätt för att vidareutveckla välfärden och möta människors behov. Detta ligger i linje med den allmänna betydelsen av innovation överlag och med betydelsen av social innovation mer specifikt, i och med att sociala mål och medel står i förgrunden. De sociala mål som uttrycks av både offentliga och idéburna aktörer handlar om att möta samhällets utmaningar inom välfärden och den mångfald av behov som finns i samhället. Från den idéburna sidan framhålls även demokrati och att värna de mänskliga rättigheterna som viktiga mål. Som en sorts mellanväg efterfrågas nya lösningar för att bryta socialt utanförskap i den gemensamma överenskommelsen. De sociala medel som framhålls av både offentliga och idéburna aktörer handlar om att tillvarata idéburna aktörer som resurs i välfärdens utförande och utveckling av nya välfärdstjänster. Från båda sidor framhålls dessutom mervärdet av en mångfald av utförare i välfärden, för att kunna möta en mångfald av behov. Viss nyansskillnad kan dock urskiljas i betoningen av ökad valfrihet från offentliga aktörers sida, respektive ökad resiliens och beredskap från idéburna aktörers sida.

Frågan är om dessa mål och medel skapar tillräckligt goda förutsättningar för att tillvarata innovation som särart och mervärde i idéburen välfärd? Historiskt sägs så ha varit fallet, i bemärkelsen att betydande delar av dagens välfärds-system bygger på idéer och verksamheter som utvecklats av idéburna aktörer, enligt både dokumenten och tidigare forskning. Samtidigt tillskrevs idéburna aktörer enbart en marginell och kompletterande roll under välfärdsstatens storhetstid – och utgör än idag en låg andel bland utförarna av offentliga välfärdstjänster trots ökad avreglering och utkontraktering. I dokumenten uttrycks

73. SOU 2019:56, sid 381

74. Prop. 2021/22:135, Nysta 2021

75. Nysta 2021, sid 5 och 62

förväntningar från både offentliga och idéburna aktörer på att välfärden även framledes ska kunna vidareutvecklas med hjälp av idéburna aktörers förmåga att identifiera och adressera behov som förbisetts av offentliga och kommersiella aktörer. Men även om idéburna aktörer överlag sägs vara friare att utveckla och testa nya arbetssätt, så begränsas utrymmet för deras särart och mervärde av villkoren för offentligt finansierad välfärdsverksamhet enligt dokumenten och tidigare forskning.

Mot bakgrund av detta kan förslagen om reserverad rätt för idéburna aktörer att delta i upphandlingar och valfrihetssystem, samt alternativa finansierings- och samverkansformer såsom IOP, ses som ett sätt att förbättra förutsättningarna för idéburna aktörer att kunna fungera som föregångare och alternativ även i de fall där de utgör komplement och ersättning till den offentliga välfärden. Däremot är det mer osäkert om det skapar tillräckligt goda förutsättningar för att tillvarata de sociala mål och medel som ligger till grund för innovation som särart och mervärde i idéburen välfärd. Detta då det visserligen kan minska priskonkurrensen, men fortfarande innebär öronmärkning, tidsbegränsning, strikta budgetramar och omfattande administration. Sammantaget kan det sägas finnas behov av fortsatt kunskapsutveckling om innovation som särart och mervärde i idéburen välfärd. Inte minst vad gäller hur det förhåller sig till offentlig byråkrati och kvalitetskrav, samt till idéburna traditioner av brukarmedverkan och brukarinflytande som ett sätt att skapa social förändring.

Referenser

- Amná, E. (red.) (1995). *Medmännisklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*. Örebro: Libris.
- Anheier, H. K., Krlev, G., Mildenerger, G. (red.) (2019). *Social innovation - comparative perspectives*. New York: Routledge.
- Benner, M. (red.) (2005). *Innovationer - dynamik och förnyelse i ekonomi och samhällsliv*. Lund: Studentlitteratur.
- Blennerger, E. (1993). Begrepp och modeller. I SOU 1993:82, *Frivilligt socialt arbete - kartläggning och kunskapsöversikt*, sid 33-55.
- Bonnedahl, K. J., Egan Sjölander, A., Lindberg, M. (red.) (2022). *Social innovation för hållbar utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Brandsen, T., Cattacin, S., Evers, A., Zimmer, A. (red.) (2016). *Social innovations in the urban context*. New York: Springer.
- Broms, R., Dahlström, C., Nistotskaya, M. (2021). *Provider Ownership and Service Quality - Evidence from Swedish Residential Care Homes*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Davies, A. & Simon, J. (2012). *The value and role of citizen engagement in social innovation*. Rapport i projektet "The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe" (TEPSIE).

tema

- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Fagerberg, J., Mowery, D. C., Nelson, R. R. (red.) (2005). *The Oxford Handbook of Innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- Gavelin, K., Kassman, A., Engel, C. (2010). *Om idéburna organisationers särart och mervärde - en forskningskartläggning*. Stockholm: Överenskommelsen.
- Henrekson, E. & Neubeck, T. (2022). *Idéburen välfärd i Sverige - en systematisk litteraturstudie*. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 29(1): 1-25.
- Hultén, P. & Wijkström, F. (2006). *Särart och mervärde i den ideella sektorn*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Lindberg, M. (2021). *Social innovation i civilsamhällets organisationer*. Örebro: Entreprenörskapsforum.
- Lindberg, M., Hvenmark, J., Nahnfeldt, C., Hill, N. (2022). *Social innovation för arbetslivsinkludering - insatser och insikter från Sveriges civilsamhälle*. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Lindberg, M. & Nahnfeldt, C. (2017). *Idéburen innovation - nyskapande lösningar på organisatoriska och samhälleliga behov*. Stockholm: Idealistas.
- Lundgaard Andersen, L., Gawell, M., Spear, R. (red.) (2016). *Social entrepreneurship and social enterprises - Nordic perspectives*. New York: Routledge.
- Martinelli, F. (2013). *Learning from Case Studies of Social Innovation in the Field of Social Services*. I Moulart, F. et al. (red.), *The International Handbook on Social Innovation*. Cheltenham: Edward Elgar, sid 346-360.
- Mulgan, G. & Pulford, L. (2010). *Study on Social Innovation*. London: The Young Foundation.
- Nachemson-Ekwall, S. (2021). *Dags att bry sig - så kan civilsamhället och den idéburna sektorn lyfta Sverige*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Nysta (2021). *Nystarapporten - civilsamhällets svar på hur vi kan stärka samhällskontraktet demokratin och välfärden*. Stockholm: Civos, Famna, Forum, Fremia, Giva Sverige, Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- Osborne, S. P. & Brown, L. (red.) (2012). *Handbook of innovation in public services*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Pestoff, V. (2012). *Co-production and Third Sector Social Services in Europe - Some Concepts and Evidence*. *Voluntas* 23(4): 1102-1118.
- Proposition 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*.
- Proposition 2021/22:135. *Idéburen välfärd*.
- Regeringens skrivelse 2008/09:207. *Överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting*.
- Regeringsbeslut 2018-02-01. *Överenskommelse om en stödstruktur för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället på nationell nivå*.
- Rønning, R. & Knutagård, M. (2015). *Innovation in Social Welfare and Human Services*. London: Routledge.

Segnestam Larsson, O. (red.) (2019). Upphandlad - forskarperspektiv på offentlig upphandling inom vård och omsorg. Stockholm: Idealistas.

Smith, D. H. (2021/1973). The Impact of the Voluntary Sector on Society. I Ott, J. S. & Dicke, L. A. (red.), The nature of the nonprofit sector. New York: Routledge, sid 84–93.

SOU 2019:56. Idéburen välfärd. Betänkande av Utredningen om idéburna aktörer i välfärden.

Wijkström, F. (red.) (2012). Civilsamhället i samhällskontraktet - en antologi om vad som står på spel. Stockholm: European Civil Society Press.

de Wit, A., Mensink, W., Einarsson, T., Bekkers, R. (2019). Beyond Service Production -Volunteering for Social Innovation. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 48(2): 52-71.